Kildinsamiska

Kildinsamiska (*Сӣмь кӣлл* eller *Кӣллт сӣмь кӣлл*) är ett uralskt språk från den samiska gruppen som talas i Ryssland.

Kildinsamiska	
Кӣллт сӣмь кӣлл (Kiillt saam' kiill)	
Talas i	Ryssland
Region	Kolahalvön
Antal talare	800[1]
Språkfamilj	**Kildinsamiska**
Skriftsystem	ryska alfabetet
	Språkkoder
ISO 639-2	`smi (http://www.loc.gov/standards/iso639-2/php/langcodes_name.php?code_ID=410)`
ISO 639-3	`sjd`

Innehåll

Utbredning

Ortografi

Källor

Noter

Litteratur

Externa länkar

Utbredning

Kildinsamiska språkkunskaper på olika nivåer har idag antagligen ungefär 700 personer. Bland dessa 700 personer finns minst 200 potentiella och cirka 100 aktiva språkutövare. De flesta av de kildinsamiska språkutövarna är samer som lever i Lovozero kommun på Kolahalvön i nordvästra Ryssland. Språket har fått sitt namn från ön Kildin nordöst om Murmansk. Kildinsamiskan är det största språket inom gruppen östsamiska språk, fortfarande används fyra kildinsamiska dialekter: Lujavv'r (lovozerodialekt), Kīllt (kildindialekt), Koarrdegk (voron'edialekt) och Ārsjogk (varzinadialekt). De språk som är närmast besläktade med kildinsamiskan är tersamiskan och akkalasamiskan, som ibland också uppfattas som en kildinsamisk dialekt. Det finns ryska och finska lånord i kildinsamiska.[2]

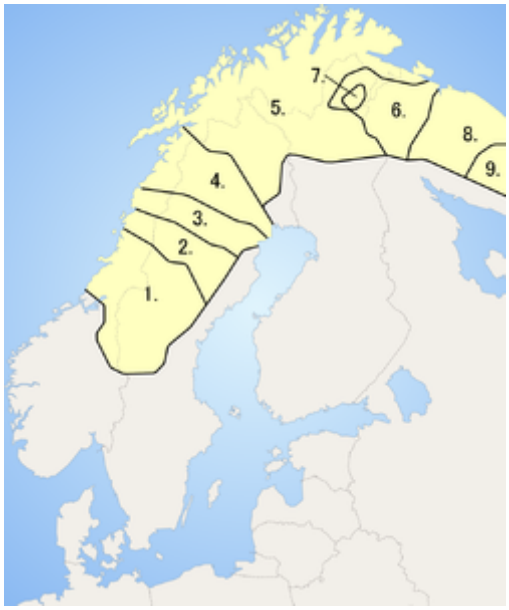

Karta över samiska språk, med kildinsamiskan markerad som nummer 8

Ortografi

Den äldsta existerande samlingen av kildin- och tersamiska uttryck är en lista med 95 ord som engelsmannen Stephen Burrough sammanställde 1557. För mer än 400 år sedan lade munkarna Feodorit Kol'skij och Trifon Pečengskij grunden till det första östsamiska alfabetet. Feodorit Kol'skij översatte några ryskortodoxa böner till samiska och skapade därmed ett skriftspråk till dessa då muntliga samiska språken. År 1878 publicerades Matteusevangeliet som första bok på kolasamiska - på kildin- och på akkalasamiska. Översättningen gjorde den finske språkforskaren Arvid Genetz med hjälp av det kyrilliska alfabetet. 1884 gavs Matteusevangeliet ut i en översättning av den ryska prästen Konstantin Šekoldin. Han utarbetade även en abc-bok på notozerosamiska som publicerades 1895.

Efter 1917, i den sovjetiska tidsperioden, inleddes ett systematiskt och vetenskapligt arbete med det samiska skriftspråket. 1926-1930 började Институт народов Севера ’Institutet för de nordliga folken’ i Leningrad arbeta med att skapa och utveckla skriftspråk för de nordliga folken i Sovjetunionen. 1933 publicerades en samisk abc-bok på basis av det latinska alfabetet, sammanställd av en arbetsgrupp under ledning av Zacharij Efimovič Černjakov där även samiska studenter ingick. Abc-boken baserades huvudsakligen på det kildinsamiska språket men inkluderade även skolt- och tersamiska vilket visade sig vara problematiskt i undervisningssammanhang. Det nya skriftspråket verkade förvridet och onaturligt och accepterades inte av den samiska befolkningen och även många forskare var kritiska. Därför bestämdes det att kildinsamiskan som var det största och mest centrala av de kolasamiska språken, skulle stå som bas för ett gemensamt samiskt skriftspråk. Redan 1934 publicerades läromaterial och barnböcker på kildinsamiska.

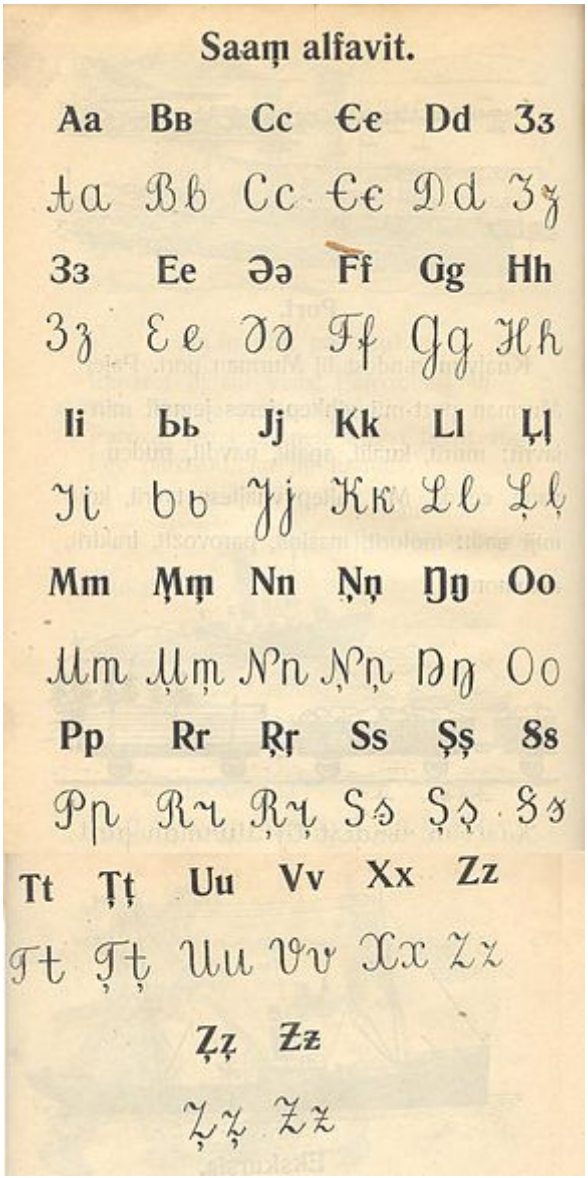

Det kildinsamiska alfabetet från 1930-talet.

1937 avskaffades det latinska samiska alfabetet och det samiska skriftspråket baserade numera på 33 tecken ur det ryska språkets kyrilliska alfabet. Forskarna hade kommit fram till att det kyrilliska skriftspråket skulle underlätta för samerna, som aktivt läste ryska, att lära sig det nya samiska skriftspråket. I detta sammanhang utarbetade A. G. Ėndjukovskij en ny abc-bok och översatte några aritmetikböcker och läseböcker till samiska. Tillsammans med skriftspråket skapades även den samiska litteraturen och det började växa fram en utbildad samisk elit som utbildades vid Institutet för de nordliga folken i Leningrad. I samband med Stalins repressionspolitik lades dock arbetet med de samiska språken plötsligt ner totalt i slutet av 1937.

På 1970-talet inleddes ett förnyat arbete med ett kolasamiskt skriftspråk. Den samiska läraren Aleksandra Andreevna Antonova skrev 1982 en abc-bok på kildinsamiska Сӑмь букварь, där hon använde ryska alfabetets bokstäver. Vokallängd (till exempel ӯ för /u:/) och de tonlösa sonoranterna л̆ /l̥/, м̆ /m̥/, н̆ /n̥/ och р̆ /r̥/ (dock inte /j̊/) återges i skrift med hjälp av diakritiska tecken. Den så kallade halvpalataliseringen av /t/ och /n/ markeras med den kyrkslaviska bokstaven ѣ Ѣ (till exempel -тѣ) eller också med hjälp av diakritiska tecken (som till exempel -ӭ), beroende på den motsvarande konsonantens ställning i utljud eller före vokal. Antonovas ortografi, som även användes av Georgij M. Kert för dennes kildinsamiska-ryska-kildinsamiska skolordbok, som skrev 1986, utvecklades av språkvetaren Rimma D. Kuruč. Kuruč arbetade tillsammans med samiska medarbetare i Murmansk på att utveckla det kolasamiska skriftspråket. Förutom läroböcker och didaktiskt material för lärarutbildningen uppstod i Kuručs arbetsgrupp också en stor kildinsamisk-rysk ordbok. Ordboken publicerades 1985 och innehöll också en kort normerande översiktsgrammatik över kildinsamiskan. Antonovas ortografi utökades då med bokstäverna ҥ Ҥ som tecken för preaspiration samt J j för den tonlösa palatala approximanten /j̊/. Dessa båda bokstäver byttes dock senare ut mot ' (apostrof) och Ӈ ӈ. Denna senaste version av ortografin är också fixerad i den bok om grunderna och reglerna för ortografin som gavs ut 1995 av Kuručs arbetsgrupp. Dessa regler och de tillagda bokstäverna har dock inte accepterats av alla samer i Ryssland och i praktiken existerar nu både Antonovas rättstavning och de båda versionerna av Kuručs rättstavning sida vid sida.

Det kyrilliska samiska alfabetet innehåller följande bokstäver:

А а	Ӓ ӓ*	Б б	В в	Г г	Д д	Е е*	Ё ё*	Ж ж	З з	Ӈ ӈ	И и*
/a/	/æ/	/b/	/v/	/g/	/d/	/jɛ/	/jɔ/	/ʒ/	/z/	/ʰ/	/i/
Й й	Ӈ̆ ӈ̆ / Ј ј	К к	Л л	Ԯ ԯ	М м	Ӎ ӎ	Н н	Ӊ ӊ	Ӈ ӈ	О о	П п
/j/	/j̊/	/k/	/l/	/l̥/	/m/	/m̥/	/n/	/n̥/	/ŋ/	/ɔ/	/p/
Р р	Ҏ ҏ	С с	Т т	У у	Ф ф	Х х	Ц ц	Ч ч	Ш ш	(Щ щ)	Ъ ъ*
/r/	/ɾ̥/	/s/	/t/	/u/	/f/	/x/	/ts/	/tʃ/	/ʃ/	/ʃtʃ/	
Ы ы	Ь ь†	Ҍ ҍ‡	Э э	Ӭ ӭ‡	Ю ю	Я я					
/ɨ/			/ɛ/	/ɛ/	/ju/	/ja/					

* Dessa bokstäver markerar (enbart eller vid sidan av sitt vokaliska värde) egenskaper hos den föregående konsonanten: е, ё, и, ю, я står för vokalerna /e/, /o/, /i/, /u/, /a/ när de följer en palataliserad konsonant

† Ь markerar palatalisering av konsonanten i utljud.

‡ Ӭ och Ҍ markerar palataliserade д, т och н före vokalerna /a/ och /e/.

Långa vokaler kännetecknas med en makron (¯) över vokaltecknet. Bokstaven щ förekommer i ryska lånord.

Källor

Noter

1. ^ ”Saami, Kildin” (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=sjd) (på engelska). *Ethnologue*. http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=sjd. Läst 16 mars 2009.
2. ^ ”WOLD - Kildin Saami Vocabulary” (https://web.archive.org/web/20120107040451/http://wold.livingsources.org/vocabulary/14). Arkiverad från originalet (http://wold.livingsources.org/vocabulary/14) den 7 januari 2012. https://web.archive.org/web/20120107040451/http://wold.livingsources.org/vocabulary/14. Läst 9 januari 2012.

Den här artikeln är helt eller delvis baserad på material från tyskspråkiga Wikipedia (https://de.wikipedia.org/w/index.php?title=Kildinsamische_Sprache&oldid=31092768).

Litteratur

- Antonova, Aleksandra A. 1982. Saam' bukvar'. Bukvar' dlja podgotovitel'nogo klassa saamskoi školy. Leningrad.
- Kert, Georgij M. 1971. Saamskij jazyk (kil'dinskij dialekt). Fonetika, morfologija, sintaksis. Leningrad.
- Kert, Georgij M. 1986. Slovar' saamsko-russkij i russko-saamskij. Leningrad.
- Antonova A. A., N. Je. Afanas'eva, Je. I. Mečkina, L. D. Jakovlev, B. A. Gluhov (red. Rimma D. Kuruč). 1985. Saamsko-russkij slovar'. Saam'-rūšš soagknehk'. Moskva.
- Kuruč, Rimma D., N. Je. Afanas'eva, and I.V. Vinogradova. 1995. Pravila orfografii i punktuacii saamskogo jazyka. Murmansk-Moskva.

- Scheller, Elisabeth 2011. Samisk språkrevitalisering i Ryssland – möjligheter och utmaningar. I: NOA: Norsk som andrespråk 2011; Volum 27.(1). 86-119.
- Scheller, Elisabeth 2004. Kolasamiska – språkbyte eller språkbevarande? En sociolingvistisk studie av samernas språksituation i Ryssland. D-uppsats i Samiska studier.

Externa länkar

- Kola Saami Documentation Project (http://saami.uni-freiburg.de/ksdp/kildin/RUSARU.pdf) **(ryska)** (PDF)

Wikimedia Foundation har en ***testupplaga av Wikipedia på kildinsamiska***.

Samiska språk		
Samiska språk	**Östsamiska**	Akkalasamiska · Tersamiska · Kildinsamiska · Enaresamiska · Skoltsamiska · *Kemisamiska* · *Kajanasamiska*
	Västsamiska	Nordsamiska · Lulesamiska · Pitesamiska · Umesamiska · Sydsamiska
Skrift	Samiska skriftspråket · Nordlapska bokspråket · Sydlapska bokspråket	
Namn och ord	Efternamn · Ortnamnsefterled	
Samiska områden	Förvaltningsområdet för samiska språk (Norge) · Förvaltningsområdet för samiska språket (Sverige) · Samernas hembygdsområde (Finland) · Lista över samiskspråkiga kommuner	
Övrigt	Forskare i samiska språk · Gollegiellapriset · Protolapska · Samiska språknämnden · Samisk språkforskning i Sverige	

Hämtad från "https://sv.wikipedia.org/w/index.php?title=Kildinsamiska&oldid=47752039"

Sidan redigerades senast den 4 juni 2020 kl. 22.58.

Wikipedias text är tillgänglig under licensen Creative Commons Erkännande-dela-lika 3.0 Unported. För bilder, se respektive bildsida (klicka på bilden). Se vidare Wikipedia:Upphovsrätt och användarvillkor.